

PRAZE

František Halas

Dilema

Před půl stoletím stanul náš mladý stát definitivně na křižovatce, z níž se rozbíhaly jen nepřijatelné cesty. Rána v podobě mnichovského diktátu nepřišla samozřejmě z čistého nebe, nýbrž se k ní dlouho schylovalo. Demokracie první československé republiky byla pozoruhodnou skutečností v okolním světě. Zrodila se totiž do nevládného, dále a rychle se zhoršujícího prostředí. Náš stát byl ale i čímsi cizorodým ve světě, který upadal čím dál hlouběji do politické a morální propasti. Kolem dokola národy sázely na nacionální šovinismus, na expanzi a přitakávání fašismu. Samozřejmě ne národy jako takové, ale podstatné části jejich populace podléhaly extrémismu a politické demagogii. Bylo v tom mnoho z následků 1. světové války, bídy a nenávisti, byla v tom reakce na poválečnou revoluční vlnu i na světovou hospodářskou krizi. Tradiční demokracie zůstala slabá a oproti svému militantnímu nepříteli nepřitažlivá. I tam, kde měla své bašty, byla oslabována společenskými rozpory, byla politicky nedůsledná nebo poněkud aristokratická. Její politika ve prospěch světové demokratizace ustupovala omezeným, místním a momentálním zájmům nebo nebyla vyvinuta téměř vůbec.

Německo, frustrované svými vojenskými neúspěchy v minulosti, žilo spřádáním snů o své nadcházející síle a slávě. Jeho minulost tak zplodila spolu s přítomností fašismus, jehož cíle nezůstaly pro svět dlouho tajemstvím. Státy se však na totalismus a fašismus dívaly téměř jako na právo národů, jako na jejich menší zvláštnost.

Vzhledem k převládajícím poměrům musíme hodnotit práva, jichž se dostávalo početné německé menšině v Československu, velmi vysoko. Situace v pohraničí byla také po léta poměrně velice dobrá. Československá politika zaslouží tedy v národnostní oblasti slušné ocenění. Nelze jí vyčítat, že nepočítala s tím, že během historického okamžiku se německá menšina pod vlivem idejí z Německa promění k ne-

Malověrní čas kostičerný
jí jenom krásu dal
a z polí stenných křik iluminoval
kamenné texty portálů a zdí
Tak bude vždy
Malověrní
Tak bude vždy

Za vraty našich řek
zní tvrdá kopyta
za vraty našich řek
kopyty rozryta
je zem
a strašní jezdci Zjevení
mávají praporem

Je lehké listí vavřínu
a těžký padlých stín

Já vím Já vím

Jenom ne strach Jen žádný strach
takovou fugu nezahrál sám Sebastian Bach
co my tu zahrajem
až přijde čas až přijde čas

Kůň bronzový kůň Václavův
se včera v noci třás
a kníže kopí potěžkal
Myslete na chorál
Malověrní
Myslete na chorál

Poznání a stane se kudlou v zádech československého státu. Tato skutečnost silně omezovala možnosti Československa čelit rostoucímu nátlaku. Morálně a politicky by se samozřejmě mnohem snáze hájilo území s loajálním obyvatelstvem. Na tom nic nezměnila ani skutečnost, že další německé cíle byly zjevné už při pohledu na mapu Evropy.

Československo doufalo v podporu svých spojenců /nutno říci přirozených spojenců, neboť přece jen demokratických/ a bylo ve své naději zklamáno. Osudná a ostudná politika appeasementu měla své kořeny v minulosti, kdy nebylo světových válek ani tak ničivých zbraní. Politika nectila pravdy a práva, snižovala záruky, nýbrž úzké zájmy, politika krátkozraká pak zájmy domnělé, toho kterého národa. Tváří v tvář drsné realitě ustupuje často tolik potřebné úsilí o sjednocení sil izolacionismu. Situace ve světě kladla příliš velké nároky na to, aby je stará politika zvládla.

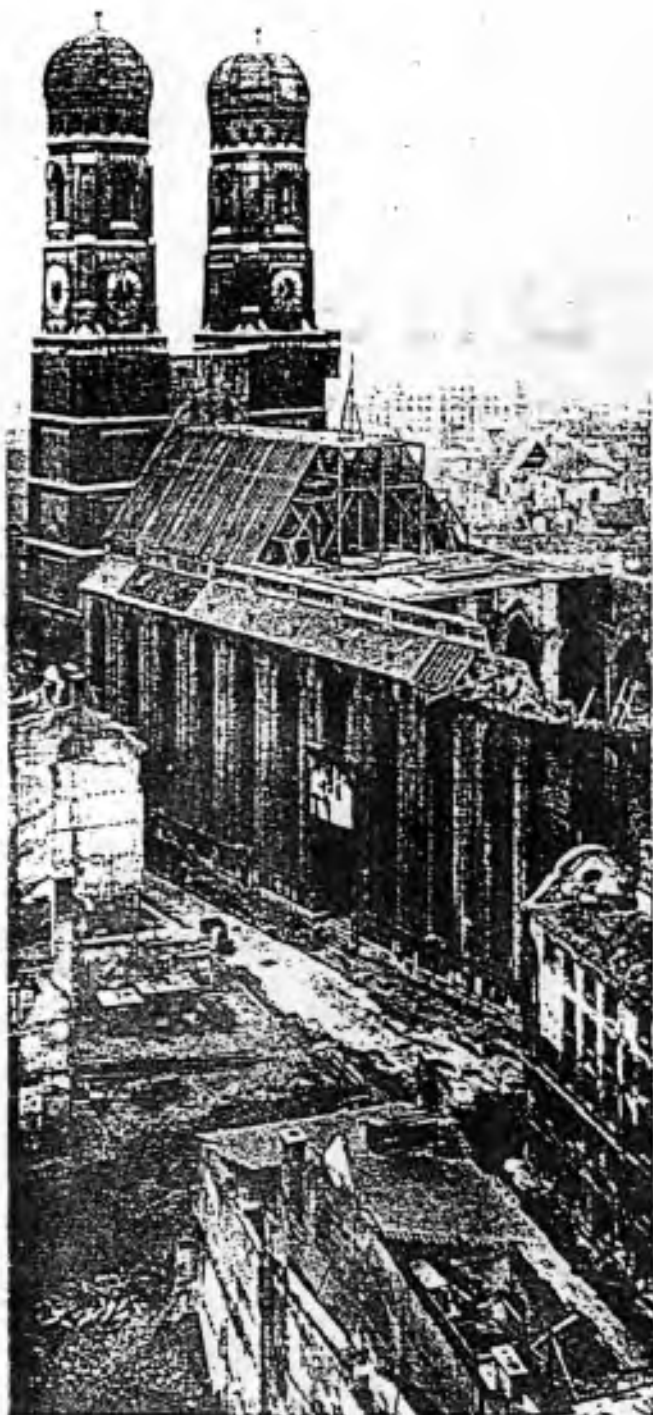
V historii národů jsou situace, kdy hrozící nutnost může ještě odvrátit velká osobnost. Je dějinným faktem, že taková osobnost na správném místě a ve správném čase chyběla.

Ať je to jakkoli paradoxní, je skutečností, že Německu se podařilo, aniž by nějak zvlášť zakrývalo svou podstatu, přimět časem oba své velké protivníky, nejdříve Západ, později Sovětský svaz, k spolupráci na své mocenské expanzi.

Padesáté výročí událostí z podzimu roku 1938 poutá plným právem velkou pozornost a je i příležitostí k nastolování různých otázek. Je tomu tak i v současném Československu /na rozdíl od výročí 21. srpna - aspoň ve slušných listech/. Důvodem je často, že,

jen "přihřívání vlastní politické polívičky", neboť "zrada západních spojenců" a "kapitulantsví československé buržoazie" zůstávají terčem. Pokusme se však naznačit odpovědi na některé skutečné otázky.

Četní stoupcí názoru, že Československo nemělo kapitulovat před nátlakem, hovoří o Hitlerově pozici jako vratké a dovozují, že naše země mohla způsobit dokonce pád fašistického režimu. K tomu je třeba dodat, že žádná racionální politika nemůže brát zřetel na pohnutky tohoto druhu. Ostatně historici odhalují mnohé, bez znalostí čehož se politici museli obejít. Kromě toho jsou jejich poznatky relativní

Mnichov po sedmi letech

a v lecčems sporné.

Uvádí se nyní rovněž, že Německo nadsazovalo svou vojenskou sílu, která ve skutečnosti nebyla tak velká, aby vzala Československu možnost bránit se. Opět je nutné konstatovat, že po bitvě je snadné být generálem. Za stávající politické situace v naší republice a v zemích našich spojenců musel demokraticky zvolený státník postupovat velice obezřetně a hrozící válce se silnějším nepřítelem se musel vyhýbat. Politik, který by si počínal jinak a vedl by lid do tak těžkého konfliktu, by budoucností nebyl nejspíše nazýván hrdinou, ale mnohem pravděpodobněji dobrodruhem. Kdyby ovšem Francie a Velká Británie dostaly svým závazkům a za Československem by s politickou prozíravostí pevně stály, byly by možnosti obrany před fašistickou rozpínavostí docela jiné.

Ve všech příspěvcích, poznámkách a úvahách na dané téma čteme nyní unisono názor, že obrana naší vlasti byla možná a správná. Když se však podíváme na dnešní svět, uvidíme, že neústupnost tváří v tvář nebezpečí velké války nenalezne tolik advokátů. Všichni ti "neústupní", komunisté i ostatní, by se měli upřímně zamyslet nad tím, zda se oni vždy zasazovali, bez ohledu na následky, o nezávislost této země. Často tak mohli činit za lepších podmínek než prezident Beneš a jeho spolupracovníci. Teď, stejně jako dříve, totiž jen málokdo hájí důsledně naši hrdost a čest, něco tak idealistického, proti racionální úvaze, proti pragmatismu a je navíc ochoten pro ně mnohé riskovat.

Jakkoli bylo v roce 1938 zřejmé, že situace bude zlá, protektorát ani válka ještě skutečností nebyly. Rovněž tak její vítězové a poválečné uspořádání. Nevědělo se, že Československo ztratí, přestože ustoupilo, 360 tisíc svých občanů, velkou většinou naprostých civilistů. Nebylo možné zabývat se morálním dosahem kapitulace a tušit, jak dlouho jej v sobě budeme nosit. Politika vycházela ze snahy vyhnout se zničující válce. Hruza války postihující žijící generaci bývá nejsilnějším politickým argumentem. Ten však ztrácí na síle v očích generací, které následují.

Setkáváme se s názory, vyjadřují je hlavně sdělovací prostředky, že Československo mělo o pomoc požádat Sovětský svaz. Taková akce by byla vodou na mlýn Německu. Vzhledem ke zlé pověsti Sovětského svazu vyplývající ze zločinů, jichž se stát vůči svým občanům dopouštěl, by se Československo takovou žádostí dostalo do velmi špatného světla v očích demokratických kruhů a liberální veřejnosti. Nyní je navíc daleko zřejmější než bezprostředně, jaké důsledky by mělo, kdyby se naše země stala obětí pomoci stalinského státu, jehož nelidský charakter je v současné době poněkud odhalován i nejširší veřejností. Kromě toho není jasné, zda Sovětský svaz, který s naší republikou nesousedil, byl ochoten podstoupit boj s německými armádami. V dalších měsících sovětská politika svědčila spíše o opaku.

Závěrem je třeba zdůraznit, že z řečeného nemá v žádném případě vyplývat, že československá politika byla v roce 1938 bezchybná. Rezervy měla jistě ve větších možnostech jednání s vládami spojeneckých zemí už v době, kdy to ještě mohlo přinést skutečné sblížení postojů. Také na požadavky sudetských Němců bylo správné reagovat od začátku a pružněji. Konečně i v krizových dnech bylo na místě Německu naznačit, že Československo uvažuje zcela vážně o obraně. Při vší úctě k prezidentu Benešovi se nelze zbavit dojmu, že oproti svému předchůdci v úřadě nedokázal, a asi ani dokázat nemohl, tolik ani na domácí scéně ani v mezinárodních vztazích. Historie ukázala, že Beneš se podvolí ještě jednou a stane se tak pro budoucnost politikem, jehož šťastná hvězda opustila. Asi však byl hlavně politikem dilematu.

L E P Š Í S U D E T Š T Í N Ě M C I N E Ž R U S O V É ?

V článku Dětské etudy o nás i o světě za humny, podepsaném Bambino di Praga a uveřejněném ve Svědectví číslo 82 z roku 1987, stojí tato věta: "Posuďte /kéž by též posoudili předkové buditelé, národovci a odbojáři!/: nemůže jednou nastat situace, kdy by nám bylo v Čechách lépe se sudetskými Němci než třeba s Rusy?"

Já se ptám: co je to za podivnou a sugestivní otázku? Jaká je logika v tomto srovnávání?

Náš vztah k Rusům má jiné kořeny než k Němcům, jiná východiska. Naši buditelé se logicky upínali k Rusům, uvědomovali si společné slovanské předky. Pravda, někteří si dělali naivní iluze o Rusku, o systému samoděržaví. V Havlíčkovi je už však vystřízlivění. Později si zachováváme vůči Rusku distanc, vrháme se do náručí kulturního Západu, národů germánských a románských, avšak i tak tušíme, že s Rusy máme víc niterně společného. Ani poválečná etapa, poznamenaná agresivní ideologií a mocenskou dominací našeho velkého souseda, nevymítla v české inteligenci ve vztahu k Rusům pocity spřízněnosti a vzájemnosti. Historická rivalita Čechů a Němců vedla k mnoha střetům, nevraživosti a trpkosti. Na rozdíl od Rusů jsou Němci našimi bezprostředními sousedy a v minulosti se oblasti osídlení příslušníků obou národů vzájemně překrývaly. Tak se stalo, že stát vzniklý roku 1918 na troskách mnohonárodnostní rakousko-uherské monarchie, nebyl státem národnostním, jak si to zatvrzele sugerovali čeští nacionalisté /např. Dyk/. Sudetští Němci jen zdánlivě hladce vplynuli do nového společenství, při první dějinné příležitosti vypověděli svou loajalitu. Díky nacistické propagandě převládl v jejich řadách šovinismus a v druhé polovině třicátých let vystupňovali útoky proti republice a jejímu demokratickému zřízení. Nevybíravými prostředky připravovali rozbití republiky. Připomeňme si trpělivost a snahu o smírné vyřešení sudetoněmeckého problému, který prokazoval československý stát. Na provokace Němců se odpovídalo s pozoruhodnou mírností, což bylo samozřejmě diktováno snahou nedat mocnému sousedovi záminku k intervenci. V pohraničí se tehdy na Češích místní Němci velice provinili. Pak přišla válka a po ní tzv. odsun a s ním spojené nezákonnosti. V situaci davové psychózy nebyla vcelku pochopitelná nenávist vůči Němcům krocena právem, docházelo k masovým projevům msty a odvety, kdy dobrodruzi a kořistníci využili příležitosti k zločinům vůči sudetským Němcům a nespravedlivému obohacování. Zůstává vinou tehdejšího státního vedení, že nezajistilo pořádek a tolerovalo tyto nezdravé jevy. Nebylo to v těsně poválečné Evropě pochopitelně výjimečné, naopak téměř ve všech zemích docházelo k brutálním činům maskujících se spravedlivou odvetou. V ČSR nebyli zasaženi pouze místní kolaboranti, ale celá velká národnostní menšina. Tzv. odsun /který byl dohodnut na mezinárodních konferencích/, při němž byli vyhnáni i lidé, kteří neměli s nacismem nic společného, byl chybou, mělo se postupovat diferencovaně, nezaměňovat viníky a svedené. Praxe odsunu Němců je neslavnou epizodou českých dějin stejně jako činnost německé "páté kolony".

Toto však už jsou dějiny, které lze objektivně zkoumat, ale nikoli vrátit zpět. Proto nechápu proč a jak by měla nastat situace, kdy by se nám žilo v Čechách se sudetskými Němci dobře. Je tady čtyřicet let, které se nedají překlenout. Ani v blízké budoucnosti se nedá reálně očekávat, že by se k nám Němci mohli nastěhovat. Dobrovolně ze strany Čechů ani ČSSR by to rozhodně nepřišlo, a nedobrovolně též ne. Sudetští Němci prostě ztratili svou domovinu i svou vinou, dostali novou, jsou sví mezi svými, mohou mít určité problémy v sžití s ostatními Němci, ale je jisté, že tyto problémy jsou nicotné ve srovnání s těmi, které by musely nastat - po všech oboustranných zkušenostech - při soužití s Čechy.

Takže nejlepším řešením bude asi nechat Čechy samotné, bez Němců. I bez Rusů, kteří v tomto prostoru nikdy nežili a před dvaceti lety sem nezávazně přišli. "Chtěl bych vědět, co jsou zač, čím prošli a oč jim jde. Slýchám, že jich ubývá, ale že stále jsou. Že se v Německu plně neasimilovali a že jim bohužel příliš pozdě došlo, že tvoří svébytný kmen, který patří nikoli tam, ale sem. Že sní o svébytné Evropě, aspoň o té střední, o níž snívám též." Takto vzdychá Bambino di Praga pln sympatií k sudetským Němcům. Já však na jejich sny o svébytnosti hledím s nedůvěrou, malovat si pořád před sebou sentimentální obraz ztracené domoviny je snadné, těžší, mužnější by bylo přijmout historický ortel. To neznámá, že se nemají hlásit k rodnému městu, že nemají vzpomínat. Příští generace už však zřejmě budou normální Němci a sudetoněmecký problém zmizí pozvolna ze světa.

Jakou situaci, při níž by vzniklo soužití Čechů a sudetských Němců, by Bambino di Praga rád viděl? Vzhledem k jeho mínění o Češích, za které se pořád stydí a kteří jsou výlupek zbabělosti a jiných nectností, by asi toto soužití mohlo posílit jejich ducha. Já si však myslím, že vysvědčení, které dává Čechům je jednostranné a simplifikující. Češi jsou takoví, jací jsou, a obroda může a musí přijít jen z nich samých.

ok

DECH SVOBODY

Už před nedělním polednem bylo cítit na Václavském náměstí napětí. Před sochou sv. Václava hlídkaovali policisté a bedlivě sledovali co se děje. Sochu znovu a znovu objížděla policejní auta. Před sochou seděli a postávali lidé, další byli na chodnících a na schodech před Muzeem. Někteří měli v rukou kytice; snažili se však nezavdávat příčinu k zásahu policistů. Pomalu lidí přibývalo a utvořilo se několik diskutujících hlouček. V jednom z nich se k mladíkům vmlouval starší pán a říkal jim, že se nikdy neměli tak dobře, že to on zažil kapitalismus, kdy byla nezaměstnanost a nebylo někdy co jíst. Jeden muž vykřikl: "Proč ho posloucháme?" Většina však byla jiného mínění, chtěla každého vyslechnout. Ozývaly se tu názory, že fakticky zatím kapitalismus funguje líp a že je nutné aby si nikdo nedělal výsadní právo na pravdu. Do středu se zatím prodrál pán středních let. "Vyserte se na to. Já jsem to zažil. Na Čechy se každé vysere. Taková zemička je každému u prdele. Češi jsou svině. Všichni jsme svině. Já jsem svině a vy taky." V zástupu se ozval hlas. "Je to provokatér. Neposlouchejte ho a vyhoďte ho!" Jiní říkali: "Nechte ho mluvit." "V Polsku mají nezávislé kluby, ale co máme my. Hovno." "Co víte, pane, třeba chceme právě jeden založit," dostalo se mu odpovědi. Za další chvíli se vmísili do skupiny dva lidé pečlivého zevnějšku a gestikulace. Jeden z nich řekl, že chápe mládí a jeho radikalismus. Tvrdil též, že u nás není cenzura. Prý byl v roce 1968 pro její zrušení, protože cenzura k socialismu nepatří. Lidé se kolem začali smát, když pán tvrdil, že když do novin napíšeš, otisknou ti to. Pak to korigoval tím, že šéfredaktor má samozřejmě odpovědnost, ale v podstatě má volnost jednání. Lidé mu začali dokazovat přítomnost cenzury na jednotlivých příkladech z oblasti hudby i literatury, na což pán odpovídal, že chyba je pouze v konkrétních lidech. Dále se diskuse stočila na toto shromáždění. Mladíci pána upozorňovali, že policisté jen čekají na příležitost, aby je rozehnali. Ten namítal, že jen udržují pořádek a to že je i na Západě. A jeden chlapec na to řekl krásnou větou: "A taky na Západě bere policie kytice položené k pomníku?" Pán na to neměl odpověď, jen se odporně přisládkle usmíval. Snad i těm nejvíce nechápavým už došlo, že pán tu není za sebe, ale za "ně". Ozvalo se: "Vás poslouchat je stejný jako číst Rudý právo. Pusťte k řeči někoho jiného." Pán se však vzpěchoval odejít a snažil se ještě chvíli mařit diskusi. Zatím v druhé velké skupině mluvili členové nezávislého mírového sdružení, seznamovali přítomné se svým programem, zvali je do svých řad a uváděli své adresy. Lidé na sebe byli hodně namsáčkani, nebylo vždy nejlépe slyšet. Jeden člověk to vřadu komentoval: "Co to tam pořád kníká. Ne-ní mu rozumět. To před dvaceti lety byli jiní řečníci." Většina shromážděných však reagovala adekvátněji, potleskem a výkřiky souhlasu. Nakonec se kolektivními silami vypracovalo prohlášení, které pak přítomní podepisovali. Mluvíci sdružení, Tomáš Dvořák, jej pak několikrát předčítal. Jeden z druhých lidí podpisovali archy, vše za asistence kamer západních novinářů i domácích "soudruhů". Jedna dívka asi šestnáctiletá povídá své kamarádce patlačené v blízkosti květin: "Kdyby mě tady tak máma viděla..." ěrdá by měla být... Po třetě hodině se dalo zaplněné Václavské náměstí na pochod... Drtivá a blažená chvíle.

ok 5

Václavské náměstí: pár dní před smutným výročím

21. SRPEN A SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY

V období, jež předcházelo letošnému výročí srpnové intervence, si naše sdělovací prostředky zřejmě nemohly odpustit útoky na demokratizační proces v roce 1968 a jeho čelní představitele. Slabou možností argumentace ve prospěch něčeho tak zdiskreditovaného, jako je vedoucími činiteli společnosti odmítnutý zákrok cizích armád, vyvažovali autoři článků v tisku demagogií a dryáčnictvím. Také televize přispěla svým dílem k ostudné službě několika mocným.

Přímo ve dnech výročí usoudili propagandisté, že lepší bude být teď zticha. Mlčení přehlušilo i sovětskou glasnost a bylo dokladem toho, jak je obhajoba ozbrojené intervence nyní obtížná a nevděčná. Tanky nejsou dnes nikterak populární. Psát konkrétně např. o tom, že Leonid Brežněv, o němž je možné číst v SSSR leccos, jednal zcela správně, když nechal vedoucí představitele KSČ zatknout a dopravit do Moskvy, by bylo totiž jen jednou z nevyhnutelných nehorázností. Když v Sovětském svazu píší, že v roce 1968 působily v ČSSR protisocialistické síly, měli by si uvědomit, že v Moskvě se za 6 měsíců podle agentury TASS konalo 246 demonstrací, mnohdy podle nich samých protisocialistických. S důvody pro intervenci tedy opatrně.

O demonstraci, která se konala letos 21. srpna v Praze, přinesly sdělovací prostředky zprávu. Je to v souladu s dnešní praxí, ale zároveň to je i důsledek nemožnosti utajit skutečnost před veřejností. Pozitivní je, že akce nebyla označena okamžitě jako protisocialistická, jak tomu bylo po shromáždění u příležitosti Dne lidských práv vloni. Na druhé straně odporuje zcela jakékoli glasnosti, že byl tištěn jen oficiální komentář s jednotným titulkem. (I když by byl chudák novinář, který by musel za stávající situace k tomu něco napsat.) Nebylo také uvedeno, že akce měla politický obsah. To je prostě absurdní! I největší stoupenec intervence by měl konstatovat, že její odpurci manifestovali svůj nesouhlas s ní. Musí se připustit, že výraz "rušivé akce", který byl použit (kdopak ho vymyslel?), není bez výstižnosti. Rušily totiž dojem v němž je veřejnost, byť neúspěšně, utvrzována, že náš lid spojuje s 21. srpnem internacionální pomoc. Při nemožnosti dosáhnout publicity kritických názorů na intervenci, zůstaly nenásilné a spořádané "rušivé akce" jediným způsobem, jak upozornit na realitu.

Československé sdělovací prostředky se radovaly, že se nekonala "žádná senzace". Přecházely fakt, že seriózní pozorovatel neměl důvod pro shodu data očekávat něco, co nevyplývá z domácích poměrů. Ostatně větší senzací než účast třeba sta tisíc lidí by bylo konání jiné demonstrace, totiž na podporu intervence, a to i v případě, že by se odbyla v miniautomatu Korunka.

Místo, aby seznámila veřejnost se skutečným počtem účastníků největší demonstrace za uplynulých 19 let, upozorňovala televize se zjevným uspokojením, že velká většina lidí trávila víkend docela jinak, na chatách a chalupách. Jde však o to, co je cennější, zda únik od společensko-politické odpovědnosti a pasivita nebo nenásilné a obětavé angažování se. Pro naši přestavbu se počítá zřejmě s tím prvním...

Je užitečné zamyslet se i nad řádky Alexandra Didusenka v Nové době č. 33. "Vzpomínám si, jak mi přátelé telefonovali z Moskvy a znepokojeně se vyptávali, zda se u Prahy ještě neobjevily americké tanky. Chystá se bundeswehr vstoupit do Československa? A jak tam vlastně žijeme mezi ozbrojenými kontrarevolucionáři? Nikdy nezapomenu na onen psychologický šok, který zažili mojí vrstevníci mého staršího syna, když přišli do ČSSR v srpnu 1968 poskytnout internacionální pomoc a neobjevili tam ani americké tanky, ani vojáky bundeswehru, ani ozbrojené kontrarevoluční bandy." Je třeba pokládat si správné otázky. Proč byli sovětští lidé tak špatně informováni, lépe řečeno dezinformováni? Nepřipravovala se takto půda pro neospravedlnitelnou agresi?

Před 120 lety, dne 13. září 1868,
se narodil Otokar Březina

O LIDSKÉM VZEPĚTÍ

V jediném týdnu odešli Otokaru Březinovi oba rodiče. "Jsem teď sám, docela sám v širém světě, s duší otrávenou myšlenkami, se vzpomínkami, které chovají jenom bol, sám mezi troskami nadějí, bez cíle a bez ideálů, člověk, který žije, automat, který platí a je placen." Jeden z výchozích bodů...

Václav byl jediným dítětem svých již starších rodičů Ignáce a Kateřiny Jebavých. Píše o nich v dopise Anně Pammrové 28. března 1890: "Byli prostí lidé, měli chyby, které každého člověka provázejí. Měli však něco, co si nedovedu vysvětliti dostatečně a co ztrátu jejich mně činí nenahraditelnou: úžasnou lásku ke mně. Bolí mne, že jsem je ztratil, a lituji jich méně jako svých rodičů, ale více jako jediných lidí, kteří mne milovali. Zdálo se jim podivné, když celé prázdniny jsem sedal nad knihou a psal. Nemohli pochopiti, proč nešel jsem se podívat s chutí na cvičení a proč jsem se neúčastnil hasičského výletu. Chtěli, abych byl jako jiní mladí lidé, veselý a bezstarostný, spokojen s tím, že svítí slunce a nadšený tím, že žiji."

O tři roky později, v dubnu 1893, vychází Březinova báseň Moje matka. Je jednou z prvních zralých básní autorových. Předcházely jí četné pokusy básnické a prozaické, dobová historická a vlastenecká beletrie, práce zcela konvenční a mnoho neslibující. Pak však přišel přerod. "Nebudu nikdy populárním autorem", stěžuje si Březina "jehož citáty přemílají se na školách a jehož vykleštěného cpou do gymnasiálních chrestomatii a literárních dějin. Píší, poněvadž jsem štván vnitřním impulsem psáti. Píší z nezkrotné touhy hnísti a srážeti své ideje. Buď prorazím, nebo padnu. Ale padnu teprve s pádem všech svých duchovních sil."

Jaká vášnivost a energie se tu projevuje v mladém umělci! Co je rozdmýchalo? Působila tu jistě nespokojenost s dosavadními tvůrčími výsledky, podrobné studium světové literatury, dospění duševní. Březina se rozhoduje uchýliti se do samoty, z normálně družného mladého člověka se stává poustevník a asketa, který v naprostém klidu a duševním soustředění chce vytvořit dílo, které si vysnil. Přichází veliké vzepětí. Stupňuje se patnáct roků, pak vše naráz končí.

Desítky kritiků a spisovatelů se zamýšlely nad záhadou Březinova odmlčení. Vedle stále vypjatější autokritičnosti tu hrály svou roli i jiné faktory. Změnilo se společenské a umělecké podhoubí, které je živnou silou díla. Básník nedokázal změnit svou poetiku, svůj jedinečný a zvláštní košatý styl, zřejmě cítil, že starými prostředky už nedokáže vyjádřit novou realitu a nové myšlenky. Rekl: "Do smrti budou mi znít hluboká slova mého bývalého mistra Schopenhauera, že je lépe dobré knihy číst, než špatné psát." Po dokončení sbírky Ruce píše Březina: "Vím, že největší a nejtěžší umělecké dílo je život" a na konci života dodává: "Výše, než Bůh chce, se člověk nedostane, a své dílo rozmělnovat nechci."

Až do své smrti nevyšel básník ze své dobrovolné klauzury /nepřijal např. nabídku Františka Bílka ani Jakuba Demla, svých nejbližších přátel, aby se k nim přestěhoval/, omezil se na vlastní vzdělávání a své názory šířil již jen ústně. Když komentoval konkrétní události, mnohdy upadal do malicherných invektiv, projevoval se tu jeho bytostný konzervatismus a nacionalismus. Ve většině diskusí však ohromoval své posluchače svou erudicí a moudrostí, načerpanou nejen z více než 6000 knih, které měl v knihovně, ale i přísloušnou citlivostí a dobrotou srdce, která se projevovala především v touze obdarovávat. Přes svou

osobní životní zdrženlivost zůstával velikým obdivovatelem života a jeho plnosti, věřil v lásku a její rozmanité podoby /nejen duševní/, neboť "forem lásky je tolik, kolik je bytostí; a i u téže bytosti podléhají ustavičné evoluci." Na protimužské výpady A. Pammrové odpovídá Březina 13. prosince 1896: "Žena je na světě kvůli muži a muž kvůli ženě. Každá jiná myšlenka je známkou upadajícího rozvoje. V setkání muže a ženy držíme osudná moc, která vychází z tohoto života viditelného do života neviditelného a vládne stínům nenarozených. Setkání ženy znamená pro muže poslední tahy štětcem v obraze světa. Znamená násobení smyslů a otevření sluchu pro šepoty tišší než zachvění rozvíjejícího se poupěte... Příroda učinila muži ženu krásnou, vyzařující rozkazy svými pohledy, učinila mu její pohyby hudbou ukrytých rytmů, učinila mu její duši lahodně svůdnou k podepření a plnost její něhy k objetí myšlenky a ramen..." Přátelství apostrofuje básník těmito slovy: "Přátelství? To je ohromná milost! To nikde není psáno, aby člověk měl přítele - v náplni toho slova - to tak jednou za pět set let Bůh dává někomu vyvolenému tento sladký dar. Za to pokorně děkujeme, stalo-li se to nám!" Březina soudil, že "tento svět není dobrý, ale nutný a krásný", že "slunce svítí i do nás", že "země zůstane vždy břehem, k němuž se člověk vrací ze svých výprav." Jeho až posvátná úcta k umění se přes zdánlivou výlučnost pevně připínala k realitě. "Jako láska i umění miluje zemi." Přitom pochopil lomčující důležitost smíchu. "Smích je triumfem vůle, oposicí, vítězstvím."

Březinovo pojetí vůle mělo řadu styčných míst s filosofií vůle Ladislava Klímy a Březina si přes nesouhlas s jeho solipsismem Klímy nesmírně vážil a považoval ho za velkou naději české literatury. Obdiv byl zde ale oboustranný. I v jiných případech byly básnickovy soudy o spisovatelích prozíravé /s pochopitelnými výjimkami/, tak si povšiml i Kafky a oceňoval jeho práce.

V něčem Březina pravdu neměl. Stal se populárním autorem, jehož přemílali na školách a cpali do literárních dějin. V dvacátých letech se jeho věhlas vystupňoval až v mytizování, navštěvovaly a vyznávaly ho desítky umělců nejrůznějších názorů a přesvědčení. Stýkali se s ním mimo jiné Bílek, Deml, Florian, Chalupný, Šalda, Svobodová, Vrba, Marten, Miloš Dvořák, Durych, Medek, Kopta, Arne Novák, Karel Čapek. Byl veleben na všemožných auditoriích a zasypáván oceněními /člen České Akademie, čestný doktor Karlovy univerzity, státní cena aj./. I v Kočího malém slovníku naučném se u jeho hesla opouští střízlivost a nahrazuje se emocionálními výrazy typu nejskvělejší rozlet lidského srdce a ducha. Šalda v něm vidí dosud největšího českého básníka, katolíci ho bezmezně uctívají, Čapek o něm krásně píše v Lidových novinách, Dyk po tvrdé kritice mu po smrti vzdává hold dvěma působivými básněmi ve své sbírce Devátá vlna. Ale i nastupující generace českých básníků se k Březinovi hlásí, na jeho smrt píše básně Vítězslav Nezval i Vladimír Holan, nadšené články mu věnují Vilém Závada, Kamil Bednář i jiní. V roce 1958 vyšel soubor Březinových básní, později ještě jednou, vyšlo několik výborů, Otakar Fiala předkládá své rekonstruované poslední texty Skrytých dějin i nově nalezené básně, dva závěrečné opusy, Za všechno díky a Návrat. Vrcholem literárně kritického zkoumání je práce Oldřicha Králíka z roku 1948, pak nastává vakuum a jediná nová monografie o básníkovi, práce Josefa Ziky, má řadu sporných míst. A tak lze bez nadsázky říci, že dílu Otokara Březiny se nevěnuje u nás taková pozornost, jaká by se měla. Březina dosud čeká na úplné vydání svých prací, včetně prvotin i těch z pozůstalosti, a na životopisce a interpreta, který by byl práv jeho osobnosti. Ale co je hlavní a nejdůležitější, Březina se málo čte, uznává se, ale nečte se, chybí více vůle vydat se mu vstříc a usilovat o porozumění.

Každá báseň Březinova je smělym pokusem o konkluzi, vzepětím. Promítá se v ní současnost dění lidského a kosmického, bezbřehost prostoru, to

jest času. Tyto vznosné stavby jsou rovnomocné gotickým chrámům, jsou také vyměřené tak vysoko, aby nespady. Stavba má své zákonitosti, nemůže růst do nekonečna; básněn je obdobně omezená. Březina v ní vytváří nový duchovní svět, plný jasu a márnivé krásy, zpívá radostné hymny, kdy se až zalyká extatickým patosem, ten však není dutý, probleskuje jím hloubka, na dně slov se našly objevy vzdělance a snílka. Individualismus se přetavuje v kolektivismus, básník mluvící za sebe se převtěluje v hlas mnohých. Stále osciluje mezi konkrétním a abstraktním, vydává se přes tyto hranice, protože touží říci pořád více. Básně se hemží epitetami záhadnými, tajemnými, mystickým, magickým, věčným, z podstatných jmen jsou nejvíce frekventována oheň, květ, vesmír, kosmos, slunce, hvězdy, bratři. Nikde se tu nevyskytuje slovo Bůh, nechybí však Nejvyšší, Věčný. Březina je myslitel symbolista, jehož sloh nazval Šalda právem stylovým absolutismem.

Březina dokončil pět sbírek. Tajemné dálky jsou velice osobní, vycházejí z vlastního života, jsou psány pesimistickým tónem, poznamenáným Schopenhauerem, vyskytuje se tu reálná příroda, měří se smrtí a vykupuje se bolestí. Svítání na západě jsou již zlomem, básník se přiklání k volnému verši, do jisté míry uvolňuje rým, kumuluje bohatství svých obrazů, naplno rozezvučuje hudbu slov a znovu se obírá bolestí, ale více již bolestí všelidskou. Ve Větrech od pólů již naplno zaznívá naděje v mystické bratrství, naplno tu zvučí horoucí rytmizované hymny. V Stavitelích chrámu úsilí o pozitivní poznání tvoří svorník klenby pečlivě prokomponované sbírky, do souběhu se dostávají snahy jedince i společenství, aniž by byly zažehnány všechny pochyby. Ruce je kniha historického optimismu, opěvování lidského ducha i dělnosti, jsou tu opět navázány některé vazby sociální, ale současně je to sbírka nejjobecnější a nejpatetičtější, nejvíce se vzdalující jakémukoli rozkrývání problémů.

Šestá kniha básní Země, kde básník místy zkonkrétňuje své vize a dobírá se větší prostoty, stejně jako eseje Skryté dějiny nevyšla, zůstala torzem. Demlovi se Březina svěřil v dvacátých letech, že kdyby ještě dnes psal básně, musely by být prosté a jednoduché jako písnička. To na esejích pracoval ještě dlouho po básnickém definitivním umlknutí, několikrát byly připraveny k tisku, ale nakonec nevyšly. Vypjatá autokritika zde řekla poslední slovo.

Zvláštní modifikací autorovy formy a obsahu vznikly eseje Hudba pramenů a Skryté dějiny. Pod zdánlivě hermetickým a příliš obrazným krunýřem slov se skrývá /a po opakovaném pozorném čtení musí nalézt/ skutečné bohatství postřehů a pozorování. Básnická a bohatě strukturovaná řeč se snoubí se sumou myšlenkové zralosti především v esejích Stavba ve výši, Oslnění svobody a Mír.

Současná kosmologická teorie předpokládá existenci big bandu /velkého třesku/ a mnozí se domnívají, že přijde big crunch /velké smrštění/. Z nulového bodu se rozpíná i Březinovo dílo, dosahuje svého vrcholného bodu, pak už odeznívá a ztrácí se v němotě. V nicotě? Bylo nebylo. Bylo. Je! Dílo nemizí, dílo zůstává. Není důležité, že Březina nedostal Nobelovu cenu, na kterou byl v letech 1921 a 1928 navrhován. Úcta k němu má prameny vnitřní. Pro dnešního milovníka literatury je žen, kterou nám zanechal Otokar Březina, básník v němž se slilo to nejlepší z Máchy, Erbena a Nerudy, tří knížat poezie, zdrojem inspirace, zažehovatelem vlastních pocitů a nápadů, vzorem a pomocníkem, přítomnou kontrapunkcí.

Bedřich Fučík: "Vrcholem české poesie, nejen po stránce vnitřní rozlehlosti, smělosti, ucelenosti, zůstává Otokar Březina, v němž je navrstveno všechno dosavadní české tvoření. A jeho metafora je rovnocenná obsahu jeho díla."

Jaroslav Durych: "Toto dílo je zázrakem krásy. Nepatří jen nám, patří celému světu, ale lze říci bez nejmenší nadsázky, že národ, který měl Otokara Březinu, není dlužníkem, nýbrž věřitelem světa."

Z VERŠŮ OTOKARA BŘEZINY

Dny jasné, říjnové, v nichž září azur čistý
a s větví bronzových se nítí rudé listy,
jež sváty ostrým vanem podzimního dechu
se stkví jak vyrážený ze zlatého plechu!

/Apostrofa podzimní; Tajemné dálky/

A probuzen lítostí duší svou povstat, za tisíce jar
pod zestárlým sluncem až blankytu vyhasne žár
a k vychladlé zemi jak uhelný milíř, zetlelý v kouři,
se zřítí udušen život pod nánosem věků a bouří.

/Snad potom...; Tajemné dálky/

Modlíme se modlitbu za nepřátele, kteří jdou proti nám v soumracích žití,
za ty, kteří jdou mimo nás, neznámí pro dálku země a smrti,
a za ty, kteří čekají v budoucích jitrech na jitra našeho rodu!

/Modlitba za nepřátele; Větry od pólů/

Oblaky setměly západní slunce. A duše má ptala se větrů:
Jsou to oblaky přicházející nebo odcházející?
Odmlyčely se větry, v poslušná zrcadla se zhladily vody,
a hvězdy, jak ohně hasnouce v studených vlnách svítících moří,
vřely a šuměly nade mnou, neviditelné:
Světlo umírá jenom příchodem ještě většího světla,
ještě většího, většího světla.

/Příroda; Větry od pólů/

Pozdravujeme jaro! Vítáme netrpělivost duší!
Třesení křídel zesílených! Odvahu zraku zjasnělého!
Nekonečnosti čekají na nás, jiná slavnější jara,
věčností hřmící písně, vysvobození!

/Pozdravujeme jaro; Stavitelé chrámu/

Na prahu bratří usedal jsem, záhadný cizinec, podvečer,
a v dalekém šumění vod a v písni větrů a zářících sfér
o práci země a světě, jenž v hlubinách lásky se přede mnou šelil,
k útěše bratří jsem zpíval, šťasten z úsměvu jejich, a věřil.

/Chvíle slávy; Ruce/

Slyšeli jsme píseň o věčném mládí, nejsladší píseň svou,
v hloubce všech duší utajenou, lidskými slovy nedopěnou.

/Píseň o věčném mládí/

Čí ruka strašná nás trhá jak plevel ze záhonů
jediným stisknutím po všech pevninách země ze středu miliónů?

/Žalm odcházejících pokolení/

Rty němé mluvit učila jsem polibků svých něhou.

/Mytus ženy/

Chlad večerní se snáší nad krajem. Míjejí hodiny.
A jedna druhou přistihuje v mlčení a září ve zracích.
Do klasů purpurných se položilo slunce v úsměvu
a ruce naše jako ruce milenců se hledají.

/Neděle svatodušní/

V osňující dělostřelbě světa ležela země, jako kniha písni
otevřená před našimi zraky. A takto jsme psali:

Bylo, v želo obřív, ruce miliónů potkávající se, magický řetěz,
jenž odumklá všecky pevniny, pralesy, horstva,
a přes milénové říše všech udrží vzpíná se k bratřím:
v městech, jež z Mudeckých horizontů se tíh; tragická odevěště,
a kde slunce, mystická kampa, spuštná nížko z klenob azuritových,
krvavě douhá v dýmu, valící se nad nádražími a Katedrálami,
paláci králů a voják, parlamenty, zlatě, auliteatry,
a kde zář miliónů srdcí v soumrácná nebesa duclá
rozdrážděn sála, v korečném větru slasti a smrti,
zrni žlavelo uní, železným nástrojem rozrývané; —
v zasmušlých miléních nížin, v bolestných předúkladě léta,
když květin vuvřel proudy sí jarních jak láva kameni v nepohodost,
ani, jak dělníci tajemných kuli za sebou plíží se unaveni,
a v krupějích potu jiskří se člověk i zvíře, bratřsky sejiati ve jlo,
pod jedním bičem neviditelným, od východu k západu šlehačím; —
na vinách udrží a duši, kde křkolní nově plavci, strženi vřem,
kolém stžárů krouží, oněně jásolem blesku, když nebe a vodstva
stív se v jediný element krávy a smrti; —
a všeck námí stavu a ků, v lomech a podzemních stolcích,
na staveništech faraonů, kde zapřázení upi národové
a stvni krodů gigantické páněm nad mezilimním; —
v děmonickém pohodu kol, psů a pák a nad křevami ležícími křoviv; —

Oscar Bieutua
1907

ZPÍVALA

Uhasly květy šafránu a hořce voní chlad,
je večer, bratr večera, jenž do tváří nám tehdy zavíval.
V té chvíli nejmilejší můj vycházel do zahrad
a sladká slova nezapomenutelná mi mluvíval.
Můj milovaný odešel na nejtajemnější všech cest,
neznámým pro nás jménem zavolán,
a dveře domu našeho do noci mlčenlivých hvězd
jsou od té doby otevřeny dokořán.

Je ticho kolem domu našeho a ticho v dálkách mých,
a z hlubin květů zaznívá včel zabloudilých úpění;
let nočních motýlů do oken bije zářících
a stromů přerývaný monolog je jako šepot ze snění.
Ozvěnou kroků ztracených jsou mého srdce údery,
v horečném spěchu nárazy dřevorubcovy sekery
a mezi ptáky zněmlými, v křídel úzkostném ševelu,
dohřmění dálných výstřelů nad nehybnými jezery.

Můj milovaný odešel, kde všichni z mého domu jsou,
na cestě, černou travou zarostlé, se střásá rosy pád.
Uhasly květy šafránu a nové růže voní tmou,
smích dívek sladký jest, zemdlené srdce touží spát.
Sním o setkáních záhadných, až nové jitro zasvitne,
v jar vyšších květu magickém, pod nových slunců pocely...
U nohou mistrů žáci seděli; jich odpovědi soucitné
pro bolest moji ani slova neměly.

ÚVOD K "OTČENÁŠI" FR. BÍLKA

Chci, aby byla pojata má slova jen jako mocné mlčení před modlitbou a jako soustředění duševních sil před její tajemnou prací. Aby byla bolestným zešeřením, v němž hasne žhavost pozemských světél a v němž rozzařují se skryté lustry duševního zenitu, jako při plném zatmění slunce vedle krvavě prýšticí rány protuberancí hoří na nebi, prohloubeném v propast, svatý pohyb bílých hvězd v majestátních perspektivách kosmu.

Chci, abyste sestoupili až v místa, kde vaše duše potkává se s dušemi nesčíslných bratří v jediné bolesti, jako hořké kořeny, které se prostupují v temnotách, stisklé k sobě kamennou, vnitřním ohněm se svírající pěští země. V místa, kde tisíce rtů spojuje se v jediné rty, rozpálené a věky oddychující v úpění touhy, a kde z milionů a milionů tváří vystupuje jako vyzářování skrytého světla, tah za tahem, paprsek za paprskem, mystická tvář člověka, bolestná, laskavá a z hlubin času se rozjasňující jako hvězda, která se blíží. Jsme zde v místech vnitřního bezvětří. Všechno, co rozděljuje duše, je daleko za obzorem. Jako loď mlčenlivá pluje zde srdce tisíciletími, unášeno žhavými, rovníkovými proudy lásky.

Nové rozlohy života vynořují se na pobřežích. V nekonečno šíří se zářící perspektivy analogií. Smysly rozpukávají jeden za druhým jako poupata v květ poznání, otevřený slunci. Věci zdají se zde zrcadly symbolů, odrážejícími do viditelného tajemný pohyb událostí neviditelných. Každý kámen a každý strom našich cest, každý pták, každý oblak a každá hvězda letící v modru nad nimi stává se zde pojednou ukazovatelem cesty, vedoucí tisíciletími. A skvoucí a bolestná vidění, která v těchto místech navštěvují pokorné duše milujících, jsou jako obrazy jednotlivých fází závratného díla milosti, rozvíjejícího se na zemi a v kosmu. Nesmírná touha po domově zachvacuje zde duše, ona věčná touha lidstva, tisíckrát zklamaná a znovu každým jarem jako rozvodněné řeky zpívající, touha, která klade v budoucnost všechno, čeho přítomnost nemůže dát, která z každé roztráštěné hvězdy nechává vzlétnouti jako z rozbitého úlu zlatý roj létavic, konejšivý úsměv ilustrativních hvězd, a která učinila z naděje proud, ženoucí do květu všechny pupence života.

Z těchto míst vejděte do hořkých, tichých, zamyšlených zahrad přítomného díla. Tajemství modlitby rozzaří se vám v novém světle. Poznáte, že v sobě odráží celé dějiny lid-

ské duše na zemi, od prvního výkřiku zdrcení a bolestného zhořknutí pozemských věcí. až k oddanému přijetí života a radosti a až k posledním, extatickým vyšším spočinutí v Náručí - před novou vítěznější a mlčenlivější cestou. Celý jasný oblouk duchového letu, vzpjatý nad tisíciletími, rozkrouží se před vámi. Na každém jeho místě chvěje se do věků zář duší plačících i jako hrdličky zpívajících. Květem oslnující duhy zdvihá se, nepohnutý v pohybu oblaků, které procházejí jeho sférou. - Všechny tyto stavy naleznete zde odrazeny a zachyceny rukou stejně bolestnou jako soucitnou a milující. Uvidíte zde gesta věčného, němého smutku, přijatého pokorně jako úder smrtelné rány bez jediného hlesnutí; mystické oči zmnohonásobené jako hvězdy celého kosmu bolesti; ale také stříbrná svítání a žhavé srpnové dny duchovních žní, kdy srdce, rozpálené jako slunce, touží celý vesmír naplniti září. Objetí nejvyšší lásky je zde symbolisováno ve vidění tak hlubokém a smělém, že snad jediné výtvarné umění je s to, aby je vyjádřilo ještě, neboť slovo na těchto místech nenalezlo by nikdy odvahy promluvit. - A dostoupili-li jste až sem, symbolický růst těchto linií, les zmítaný vichřicí bolesti, v pokoře lánaný, z kořenů vyvrácený, zapálí se před vámi blesky vašich hlubin a zahoří čistě, jediným velkým, svatým, nepohnutým plamenem, smiřující obět, věčný oheň, po věky udržovaný milujícími.

A když se navrátíte k práci země, v řady dělníků jejích, k výhním svého díla, k nástrojům, které vypadly z vašich rukou v zamyšlení, ke své setbě, ke kamenitým polím dědictví svého, vstanete jako procitlí po snu posilující; na tvářích všech bratří, které potkáte, uvidíte odlesk tajemné tváře, hrůzu a slávu věčného záření a budete je milovati. Rány všech srdcí budou vám jako lože růží, v nichž dřímá a z nichž povstane duchový člověk. A budete trpěti novou, úrodnou bolestí, poněvadž pochopíte, jako pochopil básník těchto kreseb, že hřeby tajemného ukřížování pronikají všemi věky a rukama všech spoutaných, zakřiknutých, k zemi přitisknutých, po světle prahnoucích, v žízni umírajících; ale také i všech milostných, sladkých, bratrských, odvážných, nové obzory otvírajících, příliš brzo narozených.

A bude-li k vám hovořiti toto dílo ještě jinými slovy (silné umění mluví k tisíci duším tisíci jazyky), vězte, že je nescíslné množství cest, jimiž slouží naše duše životu. A že i v hlasech odmítnutí a odporu, který vzbuzují naše slova, podporuje se nepřetržitá práce pravdy na zemi. A že každá mocná, celou bytostí otrásající událost, jakou je potkání silného uměleckého díla, má skrytý svůj vliv na tajemná vrcholení, slívání sil a tvoření duchového květu země.

(1901)

P ř e d 1 6 0 l e t y , d n e 9 . z á ř í 1 8 2 8 ,
s e n a r o d í l L e v N i k o l a j e v i č T o l s t o j

Mark Alexandrovič Aldanov: Záhada Tolstého

Schopenhauer říkal, že být jediný zdravý člověk v tisícíhlavém davu duševně nemocných je totéž, jako mít správně jdoucí hodiny ve městě, kde všechny hodiny jdou špatně. Takový úděl připadl L.N.Tolstému. Možná, že jeho hodiny jdou správně, a naše se opoždují o sto, o tisíc let. Ale my nemáme jiných hodin a ani bychom nemohli podle jiných žít. Člověk je schopen dělat svou práci při kalném světle krejcarové svíčky, ale ještě se nenaučil pracovat při oslepující záři blesku. A tolstojovské rozměkčení je právě takový blesk, okamžitý, jasný, mizící beze stopy... Kniže Andrej uvěřil na slavkovském bojišti ve "vysoké, spravedlivé, dobré nebe", a vedle něho zdál se mu ubohým maličký Napoleon s malichernou ctižádostí a radostí z vítězství. Ale když minula "zsláblost od ztráty krve", když zmizelo "blízké očekávání smrti", kniže Andrej se vrátil k obyčejnému lidskému životu. Napoleonovo místo zaujal v jeho myšlenkách nejdříve Speranskij, který je proti nebi ještě nicotnější a menší, a potom Nataša Rostovová a její náhodný atribut - Anatol Kuragin. Nemohlo tomu být jinak. Člověk musí žít, ale pro živého je lživé to, co snad je spravedlivé pro umírajícího. "Jak to, že jsem dříve neviděl to vysoké nebe?" ptal se sám sebe těžce raněný kniže Andrej. - "A jak jsem šťasten, že jsem jej konečně poznal. Ano! Všechno je marné, všechno je klam, kromě tohoto nekonečného nebe. Nic, nic není, kromě něho." Umírající kniže Andrej má pravdu, živý se mýlí: není všechno marné, není všechno klam. A je-li tomu přece tak, živý člověk se nemůže povznášet do takových výšin, odkud se Napoleon zdá menší než malý brouček.

vybral ok

P ř e d 1 1 0 l e t y , d n e 2 4 . z á ř í 1 8 7 8 ,
s e n a r o d í l C h a r l e s F e r d i n a n d R a m u z

CH.F.RAMUZ: MÍRA ČLOVĚKA

Člověk, jak existuje dnes, teprve stěží vyrostl z dětských střívičků. Vstupuje teprve do období plné aktivity, chceme tím říci plného uvědomění. Podléhá dosud snění svého mládí a je známo, že charakteristickými vlastnostmi takových snů je jednak jejich megalomanie (neboť v některých okamžicích se dítě domnívá, že má neomezenou moc), jednak jejich naprostá neúčinnost. Člověk teprve vstupuje do věku účinnosti. (...)

Metafysické názory komunismu jsou opravdu dosti zmatené. Zdá se totiž, že podle komunismu člověk se narodil z náhody, ale zároveň je přísně determinován. Člověk, který je sice přísně determinován, determinuje se nicméně sám (dělá plány, dělá dokonce pětiletky). Člověk je chtěn a zároveň chce. Člověk je jen nepatrným kolečkem v obrovském nevědomém mechanismu a přece je uvědomělý, protože chce řídit stroje. Zdá se tedy, podívali se trochu zblízka, že komunismus hromadí v základech svého učení nejhrubší metafysické protimluvy, ale pramálo se o to stará. Nesnaží se je rozluštit. (...)

Člověk sám se neměří a nemá se měřiti s ničím jiným, než s úkolem, který je mu přikázán a který je nucen přijmouti, aby vůbec nepřestal existovat. Nic není podezřelejší rádným úřadům a odpovědným funkcionářům sovětské vlády, než to, čemu říkají "samotářské přemítání", to znamená pokusy, které činí člověk, aby změřil sám sebe se světem a střetl se přímo s realitou, která je větší než on. Poněvadž lidská kolektivita je jakoby pokryta cystou, míníme totiž pokryta ochrannou pokožkou, uvnitř které má jedinou dosáhnouti dokonalého rozvíti, není nic povážlivějšího pro režim, než jakýkoli pokus, směřující k proražení této pokožky a ke snaze spatřit, co je za ní, k předpokladu, že tam vůbec něco je. Komunistická ideologie se bedlivě snaží přesvědčit vás předem, že tam nic není. Ona jediná zná, rozhoduje a učí. Každý, kdo zná a rozhoduje sám o sobě, nebo kdo se jen snaží to činit, vstupuje přímo a už tím ve stav soupeřství s ní, což je nesnesitelné a skutečně také není trpěno. Komunismus ovšem může delegovat svou moc sborům, ustaveným pro všechno, co se týká techniky a vědy; proto však není o nic méně pravda, že nejrozmanitější výzkumy, jímž se tyto sbory věnují, jsou předem podřízeny ideologii, která je ideologií jeho, a nebudou moci nabývat platnosti, jestliže nesměřují k jeho potvrzení.

Veliké jméno příroda, tak eminentně "poetické", pokleslo tedy snad už do té míry, že se stalo synonymem "surovin", a komunismus v tom snad už není jediným účastníkem, protože se zdá, že se celý svět stal kořistí tohoto utilitářského šílenství? Příroda by tedy už nebyla ničím více, než souhrnem zásob energie, pro něž člověk vynaloží celou svou vynalézavost, aby se jich zmocnil jakousi krádeží nebo loupeží, a příroda je nucena úplně se tomu podrobit. Příroda: všechno, co jest, všechno, co existuje mimo nás: země, moře, obloha a všechno, co obsahují, nerosty, rostliny a živočichové, vydaní člověku, který jich využívá, protože chce ukojit jakési primitivní potřeby, z nichž se rodí neustále a do nekonečna potřeby další, "protože chtivost člověka je nekonečná". Člověk pirát: člověk, vrhaný se svými žádostmi k neznámým břehům, kde na něho čeká zlato, totiž bezbranná příroda, která čeká na člověka, dívajíc se, jak přijíždí na svých člunech s nejrozmanitějšími nástroji, které ona nezná, ačkoli je získal její zásluhou, ale neprojevuje jí za ně prázdnou vděčnost. Souboj a nic více. (...)

Bolševismus je především humanismem, a to humanismem přehnaným, protože popírá všechno, co není člověkem. Člověk je pro něj zároveň ničím i vším; člověk není ničím, protože pomíjí; člověk je však vším, protože bolševismus se zabývá jen člověkem a nezabývá se věcmi jinak, než se zřetelem k člověku a ve vztahu k jeho hmotným potřebám; - takže se před ně nestaví jako přítel, jako důvěrník, nýbrž jako uživatel nebo jako kolonizátor, nebo dokonce jako dobyvatel, který už začal dobývat, ale který náhle začne dobývat ještě mnohem více; zasahuje do práv přírody, zasahuje do nich víc a víc - až konečně (v krajním případě) příroda přestane existovat, či spíše bude odsouzena k úplnému otroctví, a to znamená pro přírodu jen způsob, jak přestane existovat. (...)

Člověk vidí v hloubi svého nitra, že je osobností určitého druhu, a že právě tento druh osobností se bolševismus snaží potlačit nejdříve, protože nemůže povolit osobnosti. Chtě nechtě nemůže povolit nic jiného než člověka jako jednotku, člověka jednotku, který se rovná každé jiné lidské jednotce; člověka na kterého pohlíží jako na výrobní jednotku, a v člověku člověka rozumového a nikdy ne člověka vášní (vyjma jedinou vášň, totiž tu, jejímž předmětem je systém sám). Hlavní příčinou nevolnosti je, že se člověk

ocitá tváří v tvář soustavě, kterou je nutno přijmout en bloc a jejíž hlavní charakteristickou vlastností je, že je podivně prosta lásky, dokonale cizí jakémukoli druhu zbožňování (kromě lásky k sobě samé a zbožnění sebe samé). Člověk se ocitá tváří v tvář víře a tu je třeba mít, nebo prostě zmizet. Člověk se ocitá tváří v tvář autoritativnímu náboženství, které s podivným výsměchem nezná jiného kultu než kult sebe samého, oslavuje samo sebe ve svých obřadech bez jakéhokoli předmětu mimo sebe (...)

Ale ať člověk činí cokoli, je ještě jaksi součástí přírody, to znamená, že příroda v něm bez jeho přičinění neustále působí. (...) Sověty se nechťejí zastavit před ničím, poněvadž popírají Boha; nemají zejména úcty k přírodě. Neúcta, kterou k ní mají, vrcholí dokonce v cynismu. (...) Jsou zmítáni nenávistí ke všemu posvátnému, která se skrývá za masku utilitarismu; příčinou toho je stav soupeřství, který je mezi nimi a Bohem či představou Boha. Jsou vlastně žárliví a to je dosti směšné. (...)

Materialismus tedy staví společnost na typu člověka naprosto abstraktního, člověka standardního, člověka, z něhož zbyla pouze kvantitativní hodnota a který také nic jiného neznámá, a v tom právě prý tkví vzájemná podobnost lidí: člověka v celku naprosto protipřírodního. (...)

(...) poněvadž jednotka je člověk, jednotka pak se rovná každé jiné jednotce, poněvadž pak je možno jednotky navzájem dokonale zaměňovat a tedy přemisťovat všemi směry ve skupinách, které jsou sestavovány a zase rozpouštěny podle potřeby plánu; protože každý úkol se bude provádět podle plánu (abstraktního), poněvadž už nebude vynucován přírodou; jediný už nebude nikde udržován ani poután přirozenou zálibou: zálibou v nějakém podnebí nebo v nějaké zemi nebo v nějaké krajině; protože člověk bude říkat: kde jsem se narodil? člověk už ani nebude vědět, kde se narodil; nebo v nějakém způsobu života, protože už bude existovat jen jeden způsob života; a konečně ani láskou k ženě, protože žena je podobná ženě jako muž muži: je to jen pohlaví a několik funkcí. (...)

Sovětský materialismus je tedy, opakujme, založen na víře, na víře v neurčitý a snad neurčitě odkladatelný zítřek, lze-li to tak říci - neboť je úkolem zítřku doplnit a zdokonalit dnešek, nezbytně ještě neúplný a nedokonalý. (...)

Protože věda jde svou cestou a nikterak se nezabývá společenskými důsledky svých objevů. Zkonstruuje dnes nějakou pravdu - ale nezastírá si, že bude zítra možná nucena ji zničit. A člověk zatím žije; nežije jako ona jen zkušenostmi a domněnkami; žije vším, z čeho je složen, nejen duchem, ale také tělem, se svými vášněmi, se svými potřebami (...)

P ř e d 1 0 0 l e t y , d n e 2 6 . z á ř í 1 8 8 8 ,
s e n a r o d i l T h o m a s S t e a r n s E l i o t

LITTLE GIDDING

We shall not cease from exploration
And the end of all our exploring
Will be to arrive where we started
And know the place for the first time.
Through the unknown, remembered gate
When the last of earth left to discover
Is that which was the beginning;
At the source of the longest river
The voice of the hidden waterfall
And the children in the apple-tree
Not known, because not looked for
But heard, half-heard, in the stillness
Between two waves of the sea.
Quick now, here, now, always -
A condition of complete simplicity
(Costing not less than everything)
And all shall be well and
All manner of thing shall be well
When the tongues of flame are in-folded
Into the crowned knot of fire
And the fire and the rose are one.

Neustaneme ve zkoumání,
a až vše prozkoumáme,
dospějeme tam, kde jsme začali,
a poprvé poznáme to místo.
Neznámou bránou v paměti,
kdy poslední kout země, který zbývá objevit,
je onen, jež byl na počátku;
u pramene nejděláí řeky
hlas skrytého vodopádu
a děti na jabloni,
neznámé, protože je nehledáme,
ale jen sotva zaslechnuté v tichu
uprostřed dvojí mořské vlny.
Teď rychle, tady, teď, vždy -
stav dokonalé prostoty
(jemuž je třeba obětovat cokoli)
a všechno bude dobré,
vše bude po všech stránkách dobré,
až se jazyky ohně složí
do dovršeného svazku ohně
a oheň s růží v jedno splynou.

Tento úryvek je závěrem básně. Český překlad je od Jiřího Valji.

Skladba poprvé vyšla spolu s třemi dalšími básněmi v souboru "Čtyři kvartety" (Four Quartets, 1943).

PRAŽSKÝ SALÓN

Konečně! Praha má přehlídku svého současného výtvarného umění. Dočkali jsme se. Kroky směřují do PKOJF.

Salón výtvarných umělců '88 byl nesporně významnou akcí kulturního života Prahy. Otázkou je zda neměl být spíše v červnu než v červenci. I s dovolenými je totiž třeba počítat. Přesto si na nedostatek diváků neměl právo stěžovat. Někteří z nich si asi říkali, že je toho moc. My si však musíme zvykat na velké výstavy a tato má speciální oprávnění. Bylo potřeba uspokojit všechny profesionální výtvarníky a dát jim šanci. Nutno poznamenat, že se to podařilo v důstojných podmínkách Zimního stadionu a Bruselského pavilónu (zde bylo však v patře nedýchatelné dusno). Každý měl stejný prostor, což je nutno přivítat (na rozdíl od výstavy řešení dostavby Staroměstského náměstí, kde vyznamenané práce byly instalovány na dostatečné ploše, ale ostatní, mnohdy přinejmenším stejně zajímavé, byly umístěny v podkroví a vyvedeny v malém formátu, čímž došlo k povážlivému zkreslení). Demokratický princip vlastního výběru je také chvályhodný. Ve Statutu Salonu se sice říká, že z výstavy budou vyloučeny práce, jejichž zveřejnění by porušilo zákonná ustanovení, ale doufejme, že tato douška nebyla zneužita. Výstava byla prodejní. Jen menšina umělců označila svá díla za neprodejná. Možnost nákupu na měsíční splátky, přičemž jako základ bylo potřeba zaplatit 10% ceny a pak nejvýše v 30 dílčích splátkách, byla jistě bohatě využita. Jak už to bývá, prodány byly většinou obrazy "hezké", avšak obyčejně nenáročné a neprůbojně, potažmu kýčovitě.

Jakou tedy Salón měl úroveň? Na tuto otázku se těžko odpovídá, protože vystavujících bylo více než 900 a byly zde vidět mimo obrazů a grafik, vytvářených nejrůznější technikou, sochy a plastiky, dokonce fotografie a vůbec pár exponátů, které se snad ani nedají nazývat volným uměním. Takže úroveň byla pochopitelně velice různorodá. Spektrum se rozkládalo od skutečných uměleckých počinů až po ani vyšší cíle nepředstírající útok na peněženky. Od brilantní techniky až po upachtěné snahy zvládnout řemeslo, které by mělo být u profesionálů podmínkou. Jaký styl na Salónu převládal? I na tuto otázku se těžko odpovídá. Až na nepatrné výjimky se tu nevyskytovalo tzv. angažované umění, to jest to, které se objednávalo od umělců v padesátých letech. Stejně liché byly však obavy z příliš velkého pesimismu. Takové obrazy tu neměly příliš mnoho místa. Ani drastické motivy tu téměř nebyly vidět. Aleš Veselý tu nebyl a jeho následníci také ne. Surrealismus (na rozdíl od amatérského Salonu mladých výtvarných umělců) byl reprezentován jen několika pravověrnými ukázkami. Téměř tu chyběla geometrická abstrakce a z tematické stránky se tu nevyskytovaly skoro žádné akty. Jistě, byla tu početná plejáda autorů žánrovitých krajinek a kytic, našli se i jeden dva smělcí, kteří načínčali na své obrázky ovoce, byla tu řada práciček nejspíše pro děti. Zástupce tu mělo naivní umění, od toho pouze "hezounkého" až po to, jež se opírá o jistou filosofii (Marie Kočí-Kovaříková, Ladislav J. Kašpar, majolika Aleny Kratochvílové, Tomáš Bím a možná nejlepší Gloria Bisiani, Josef Šimek a "Bludiště" Evy Brýdlové). Dřevěné intarzie vytvořil Jan Hříbek, s barevnými textiliemi pracovala Helena Hubíková, je tu koláž Iva Medka Neobyvatelná židle, výrobky z dřeva, sádry, zdeformované láhve, zajímavé barevné dřevořezy Aleny Nievaldové, barevné foto Ivana Krále a působivé černobílé Obnažená tragédia Tono Stana, které prozrazuje vliv profesora Šmoka. Avšak většinou jsou na Salónu obrazy ztěží zařaditelné. To je v pořádku. Někteří z nich jsou však "ani ryba ani rak", jiné přináležejí k onomu průměru, ke kterému se těžko lze vyjadřovat, a potom tu nechybí díla opravdu kvalitní a dokonce objevná. Když by se musel vynést nějaký konečný verdikt, řekl bych, že Salón přináší řadu podnětů k zamyšlení a že celkově nemá špatnou úroveň, naopak, je tu nemalé množství pozoruhodných děl.

V následujícím přehledu se pokusím uvést práce, které mne něčím zaujaly, aniž by byly všechny dokonalé. Prvím objevem je Andrej Bělocvátov, malující se suverénním zvládnutím linie i barvy, jak se to projevuje na vystavené "Zpěvačce" a především "Sisyfovi". Vyzrálá technika se snoubí s myšlenkou na obrazech Věroslava Bergra. Realismus Věry Brázdové může mít své odpůrce, ale symbolický obsah jejího "Vaška", dnešního muže se soškou Krista, či "Karty" utkví v paměti. Gumové hadice a kovové roury vmontované do obrazu jistě nejsou nic nového, ale když jsou tak funkční jako u snového obrazu Bedřicha Dlouhého "Ausschnitt (Caravaggio)", vznikne pak opravdu působivé dílo, jedno z nejlepších tu vystavených. Nikoliv jednoznačné, ale přece

ne nevýstižné je zachycení kontrastu dívčího půvabu a uniformní plochy u Michala Faflíka. Zkoumáním přírodních tvarů se vyznačuje neokázalé, ale přesvědčivé umění jeho sousedky na panelu Lady Faixové. Člen výstavní komise Jan Grimm vystavuje atmosférotvorné "Metro v Paříži". Zdeněk Hajný je nesporně básníkem barevných tónů, zde to potvrzuje především "Oblaky ticha". Tento malíř nemá žádnou výtvarnou školu, ale přitom se svým uměním dokáže prosadit, jak už ukázala jeho výstava ve Frontě. Hned vedle Hajného visí dobré "Roušky" Josefa Hampla a osobitě přetvářející klasickou látku i podání "Tkaros" Petra Hampla. Působivě expresivní je obraz nadějně Evy Heřmanské "Najdi si přítele v kamenném městě". O jejích olejích a emailech jistě v budoucnu ještě uslyšíme. Konfrontaci žen s výtvarnými objekty provádí a ironickou sondu do vztahu mezi živou bytostí a obrazem spouští svými hyperrealistickými díly Lutobor Hlavsa, též bez odborného vzdělání. Příjemným osvěžením jsou grafiky známého karikaturisty Stanislava Holého "Kolotoč" a "Vyprávění vtipů". Obrazy jednoho z nejznámějších českých malířů Josefa Jíry se opět vyznačují nostalgickou jímavostí. Nejen svým rozměrem velký obraz "Chamtivosti" Borise Jirků svou výrazovou expresivností, útočnou masovou barvou, přesvědčuje o kvalitách malíře a dokládá, že příležitosti, které mu byly v poslední době především v oboru knižní ilustrace (a které využil se střídavým úspěchem) poskytnuty, mají své oprávnění. Nápadité kombinované techniky používá Jan Juránek k obsahově zajímavým pracem. Letos zemřelý Čestmír Kafka vystavuje "Trávy" z cyklu "Emoty" a jsou tu opravdu za sklem narovnané trávy. Kvalitním provedením a pozoruhodnou paletou barev se vyznačují obrazy Zdeňka Kindla. Nejen svou technikou upoutává "Kyklop pláče" a "Boj o střed prostěradla" Syrtopluka Klimeše. Možná nepříliš původní, ale přece jen rutinovaná a vrývající se je surrealistická "Orientální blecha na hranici věčného ledu" Aleše Krejčy. Opévat Oldřicha Kulhánka by bylo nošením dříví do lesa. "Klauniáda" je jednou z jeho jedinečných litografií a patří nesporně k vrcholům Salónu. Pravda, umění Kulhánka je poněkud jednostranné, ale na tu svou strunu to tvůrce umí skvěle. "Jihočeská Venuše" a "Na staré thema" Bohumila Matějčka je poznamenána Markem Chagallem, Franzem Marcem a jinými "malíři srdce", ale podržuje si přirozenou citovost. Monumentální realismus "Anny Frankové" Milana Meda si stále více podrobuje svého diváka. Tento reprezentativní obraz byl prodán do USA. Zajímavé studium tvarů podává v "Kukle 1", "Kukle 2", "Dešti" a "Proměně" Marie Molová. Pozoruhodnými barevnými souzvuky se vyznačuje "Skylla", "Trojský kůň" a "Charybda" Josefa Němce. Obrázky z cirkusu a se psy, cizelérsky ztvárněné na pokraji sentimentu, předvádí Jenýk Pecák. Vedle sebe jsou instalovány tři výrazné obrazy: snad nejoriginálnější surrealistické dílo "Strom" Milana Resslera, barevně prokomponované "Zátiší" Rudolfa Riedlbacha a "Pocta Maroldovi" tradičně brilantního Michaela Rittsteina, jednoho z koryfejí naší mladé výtvarné směny. Neokázale, ale klasicky silně působí obrazy "Maminka" a "Vzpomínka na maminku" Františka Ronovského. Harmonicky krásné jsou "Situace" Josky Skalníka. Originální je zpracování motivů v grafikách "Blecha" a hlavně "Klec" Kamilly Soukupové, jedné z nejmladších (ročník 1961) a také nejnadanějších umělců na Salónu. Z tradičních obrazů květin a Prahy jsou asi nejlepší ty od Eduarda Svatoně (ročník 1911), žáka Oldřicha Blažíčka. Velký obraz vyvolávání vzpomínky "Z mého života" vystavuje Zdeněk Franta Svoboda. Záležitostí podvědomí je též hodnotný obraz známé Heleny Wernischové "Oceán". Leo Zemek prezentuje v jedné tónině bohatství růstu vegetačního. Z plastik je nejvýraznější "Lidská solidarita" Miroslava J. Černého, vystražený apel na svědomí. Tyto dvě dřevěné postavy na trubkovém lešení mají konkurenta pouze v skulptuře Růženy Raflové "Cesty světla", též monumentálním a neobyčejně silným díle. Typickými objekty se představuje Karel Nepraš. Kuriozitou, budící neobyčejnou pozornost, je "Starý kuřák" Františka Skály, rozcupovaná lenoška s ležící stylizovanou postavou, dílo zdravě originální.

Právě tato vlastnost se mnoha vystaveným pracem nedostává. A tím přecházíme k probrání pasív. Především se tu vyskytuje několik vyložených epigonů. Tak Bacona napodobuje Václav Menčík, Kleeho Alena Málková-Vimrová, Velčovského Natalie Šimanovská, Tesaře Karel Marx, Kupku Jan Kubiček a Zrzavého Miloslava Benešová-Kodymová. Na Salón, zdá se mi, příliš nepatří ani tužkou vyvedené portréty dětí Zdenky Bílkové. Hana Čapová, oblíbená mladá ilustrátorka, spoléhá na levné efekty, její dílo je příliš prvoplánové. S kýčovitými motivy květin přichází Dagmar Čížková. Rozpaky vzbuzují bezvýrazné postavy spartakiádnic Zdeňka Dudka a nadchnout nemohou ani dokumentární malůvky z Jugoslávie Jiřího Figera. Nevýbojně, rozpitě krajinky tvoří Antonín Hachle. Nepokryté na peněženky jsou nasměrovány miniatury Jany Hanákové. Spíše na Karlův most by se též hodily obrazy Prahy Pavla Heriana. Nepravdivé práce a špatné použití barev zaráží u Marie

Hlobilové. Tady však musíme vzít v úvahu i věk (85 let). Dryáčnictví, nepokrytý konjunkturalismus a imitace vyzařují z "Perestrojky" a "F.Kafka a hrůz XX. století" Přemysla Janička. Jsou z nejprotivnějších obrazů vystavených na této přehlídce. Tuctové krajinky vytváří Vladimír Jeníček a staromilské a pokleslé jsou "Švestky", "Jablka", "Vajíčka" a "Egyptské hlavy" Jiřího Josefíka. Nezajímavý je zastydlý kubismus Blanky Kadečkové a nepřiliš původní surrealismus Vladislava Kasky. Kýčovitě titěrnosti vystavuje Karel Kramule, ale ještě více popuzují monstrozní kýče Václava Kvtky, zvláště ta "Legenda o Řípu". Nutno však dodat, že kýče těchto starších malířů působí aspon dojmem upřímnosti, kdežto někteří mladší vytváří takové obrazy zcela vykalkulovaně. To je případ takové Libuše Ladianské a jejích obrázků dívek (viz ten, kde nahá dívka stojí před postelí v boxerských rukavicích). Běžné krychličkové barevné domy nalézáme v krajinách Jiřího Mandela. Omylem je zařazení Pamětního listu muzea Julia Fučíka od Milana Mejstříka. Jana Nejtková vystavuje obrázky pro botanický atlas. "2209 králíků" Zorky Sázlové nepatří též k výbojům současného umění. Krajiny s matnou holandskou atmosférou chce dobře prodat Viera Sommernitzová-Popovová. Od Jana Součka známe mnohem lepší věci než vystavený "Objekt - žena". Neumětelské obrazy nedělají čest Olze Umlaufové a o mnoho lepší nejsou ani krajiny Vladimíra Vošahlíka, u kterého se divíme, že se narodil až roku 1950. To Vilibald Weinzettl jistě také není velký malíř, ale ve svých obrazech starých Vršovic nám zachycuje kronikářsky věcně jednu z mizejících částí Prahy. Fragmety Ilji Sainera jsou sice pocákané barvou, ale proto to ještě není umělecké dílo.

Skončili jsme zevrubnou probírku vystavených prací a nezbyvá než popřát umělcům hodně úspěchů a doufat, že příští Salón bude ještě zajímavější a úroveň děl na něm vystavených o pověstný stupínek vyšší než na tom letošním. Tvorba nezná hranic a omezení, napájí se v minulosti, je živa přítomností a směřuje do budoucnosti. A každý umělec musí v sobě zápasit o ten správný, pravdivý výraz. Věřme v něj.

ok

ADAGIO LAMENTOSO

Bohumil Hrabal

Dívám se na tvoji sličnou postavu a není třeba fantazie, abych mohl sledovat návrat k počátkům, tvoje ranní toaleta je z jemného plátna ušticové barvy a ty jsi poukaz na rašelinnou koupel, tvé modré oko na mne civí mléčným cinkem, toporným ukazováčkem odhrnuješ žluté větvičky smuteční vrby a dobře víš, že můžeš ode mne očekávat všechno to nejhorší.

Emotivní blesky a zlatá stoosmička otevírají ve finiši cestu stoce, smutnému víkendů, který teď začínám žít, šaty o kterých sním jsou utkány ze smíchu sibiřské celulózy, zelené ruce osmi set dívek jsou základ sladkého vyznání, vrstevnice smíchu ti tuhnou zdvořilostní maskou a křupinky tvých porcelánových oušek jsou dokonale ukryty v odposlouchávacích houštinách tvých kysličníkem vylouhovaných vlásků.

Kafije načesaných věcí a událostí, proti toku hodinových ručiček se přetáčejí v nultý čas, avšak jediný den strávený s milovanou dívkou na horském ledovci je milostnou burzou všech dobrých lidí.

Přátelství muže a ženy je trápení pro dva, lišky se včera odstěhovaly a daly potlesk vojenské dechovce. Tak rád bych nabral sílu a jediným šklubnutím ti strhl tvář, rád bych jediným rycnutím odhalil všechny tvoje myšlenky, jediným brutálním šklubnutím, tak jako se strhává podprsenka, tak jako se strhává spodní prádlo.

Po řemenu cest se vracím k počátkům jítí, objevná nádhera živočišných zkušeností přeje ziznivým

městům koupaliště plné dětí. Tvé pomněnkové oko polámané střípkem modranské majoliky teď chápe moje chladné zírání, správně sleduješ, jak nůž mé legitimace se dere nazpátek k pramenům věcí.

Poslední potok je poslední kapkou vsrknut do říčky, poslední řeka je vsrknuta do moře a oceán posledním světlým obláčkem se vypařuje na modrá nebesa.

Vidím, jak sleduješ se mnou ten vzestupný pád, vidím, že ani jediná fáze tohoto striptýzu ti neunikla.

Zdánlivě sleduji vzpomínku na tvoje hedvábné šaty pošívané zlatem, rukáv v zápěstí byl opatřen rozporečky pro moji touhu, dva duté záhyby ze smetanově žlutého kašmíru, já ale tím bystřeji sleduji, jak čistá studánka a božský Ago jdou vstříc jaru a ty se na mne usmíváš, když vidíš, jak nabírám do dlaní plné hrsti tvořivé hlíny a voně k zemi voním i k tobě.

Tak obohacen mísou kučeravých výstřižků, srkám naději přesýpacích hodin a pro zdravou výživu mi je milejší smutek, kousek drátu nalezený u benzinové pumpy mne propojuje s věčností, klecový odchov jezerních pstruhů jsou moje narušené líbánky.

Teď sedím na dně krčské hospůdky, okenní tabulky lesa jsou stěny velkého akvária, pluješ těsně u stropu jak včela, která padla do medových pláství mého mozku, vlající záclony jsou nepřetržitý proces naděje a v mrazničce je uložena daň mého osudu.

Poslední plamen večera v barvě oranžových tulipánů srká poslední trámovi, já si ale raději zatím čtu v novinách jak lvi dvanáct minut kousali pianino a lvíčata okouzli sportovní novináře, lidé lítačkami víka rakví, nehybnými veřejemi hlíny jak jsou vstrkáváni do země, ale nejlepší oslavou lidské atmosféry je působivý obraz a budoucnost lidstva je knihkupectví.

Zatím jen slyším ve svém mozku šramot tvých sladkých údů, kůži máš zdobenou něžnými štěrbinami, jsi nadnášena souřadnicemi cigaretového kouře, stoupáš vzhůru jak bubliny sifonu, stromy a květiny opisují kružnice, jablko padá z jabloně, už s jablkem v jádru, poslední rozvaliny večera se zasouvají tiše do hebkého prachu, mne ale zatím těší krajností a výstředností textových písní novinové poezie. A tohle je zatím tvůj mladistvý živůtek a tohle je tvoje sukně od pasu do jemných výdutků stažená a tohle je tvoje toaleta a hedvábní barvy slonové kosti - a je v empírovém vzoru a tohle je na památku uchovaný oblek pro biřmovanky a tohle jsou tvoje záda grošovaná pivními tácky a tohle jsou tvoje rozpuštěné vlasy a z hlavy ti pramení notové linky. Vidím jak nahá teď pluješ pod tmavohnědými trámy, vidím tve rytmické ruce osvětlené prudkým postřikem žlutého lustru, vidím, kterak z tvých tepajících nožek tryskají vřídelní prameny, perličky stoupající ze všech pórů tvého těla, jsi ponořena do fosforeskující lázně a z kmitajících kotníků ti syčí proudy sodovky, šumící ploutve, minerální perutě, křídélka létajících ryb, letušky, které má přimontované ke kotníkům krásný a mladý řecký bůh Merkur.

Měsíc v úplňku se třpytí první šlépějí Armstrongovy podrážky, mne ale víc dojala zpráva ve večerníku, jak osmašedesátiletá sběračka bylin léčivých si zdřímala na kvetoucí louce a byla vsrknuta do sekačky a její mrtvola vypadla ze stroje i s léčivými bylinami a senem k nepoznání. Hvězdný mikrobus stojí pořád na tom samém místě, ale tohle jsou tvoje šatečky k jízdě na bicyklu a tento kostým

z tmavého ševiotu je se sametovou růžicí uprostřed,
ale já zatím závidím vzduchu, že jím prokluzuješ jak toaletní
mýdlo dlaní, závidím, že tvůj obličej je pomazán svěžími
slzami želé Royal, závidím skelnému papíru, kterým jsi
potažena a že mužské pohledy o tebe škrtají snadno vznětlivými
sirkami, závidím švadroně spermat a anděličků, kteří tvoří
tvůj trvalý doprovod, závidím sám sobě, že závidím,
protože lidská touha zmůže všechno, touha výbušná jak
dětské neštěstí. Tvůj trup se teď naklání a z úst
ti šumí nepřetržitý vodopád ústních pastilek, blyštíš se
lokálem jak veliká tříska lipového dřeva.
Ale život je odstraňování nečistoty,
milost a náhoda i nutnost jsou buclatá trojčata zázraku,
ovšem dívčí kopačky jsou slovíčka májová, botičky
pouze o číslo menší než kosmický koráb.
Střepinky roztráštěných panenek mi poranily duši,
housenka lezoucí v těsné blízkosti mého oka
je větší než v dáli jedoucí rychlovlak.
Jakýsi venkovan v moravských horách když před léty nedostal
práci, spráskal řemenem sochu Ježíše Krista.
Vidím, kterak můj život je vsrkován do života mé matky,
vidím, jak pupeční šnúrou jsem namotáván nazpátek
až do břicha paměti Evy,
vidím, jak potřísněné spodky jsou otiskem nekonečna
a ušlechtilou hrůzou rozmíchnutá střeva vedou k vyššímu vidění,
vidím své semeno, jak proti proudu je vsrkáváno nazpátek
až k první poluci jak horský pstruh,
vidím jak pohlavním ústrojím všech mých předků
jsem vsrknut nazpátek až do chámovođu praotce Adama.
Hmatově prožívám reakce žebra, které mi dodneska chybí,
každý můj pór je ve stavu zvýšené pohotovosti
a do jemného prádla je uložen viditelný svět,
za ubrusem této krajiny se prostírá životodárná prázdnota
a nikdy nemohu dosáhnout na hroty
zkřížených mečů protikladů, nikdy nemohu rozvázat
cípy čtyř světových stran.
Je krásné slyšet řinčení skleněných tabulek a vidět,
jak se dereš nízkou nad loukou jak vlaštovka před bouří,
kvetoucí sibiřské kosatce ti čarají po hrudi fialové blesky,
teď zaváhala jsi a utkvěla ve vzduchu,
jak mořská panna visící nad pultem starých drogerií,
teď vplula jsi do vůně kvetoucí olivy, protože víš,
jak rádi trháváme oliví větvičky v květu a v prádelníku
jimi prokládáme košile a živůtky,
všechny vůně lužního lesa jsou pohlednicemi od tebe,
písečná duna za průhledným borkem je barva tvých zrnitých
stehen a boků,
louka kvetoucích margaretek vydává neslyšně zvuk
tvých nemrkajících řas.
Tak ruku v ruce jsme mlčky tenkrát kráčeli
rákosně zeleným podvečerem,
z vojenských kasáren teskně troubili tesknou večerku,
podšívka večera byla z pracovního hedvábí fialové barvy,
stíny se kladly do hnědozelených záhybů.
Kameloti Večerní Prahy volali: Dva ministři vypadli z letadla!
Bdělé oko pohraničnickovo zachránilo kostelní obrazy
v ceně několika milionů korun. Lenin obdržel stranickou
legitimaci číslo jedna podepsanou samotným Leonidem Brežněvem!
Mrtvola neznámého muže nalezena v krčském lesíku!
Vidím, jak v podchodu Václaváku pokračuje ta groteskně teskná
krása, radostná prázdnota obaluje události

igelitovým pláštěm, stojím před zbořeníštěm slunného dne a vidím, jak opakování přináší veselou zkázu.

A nápisy a výkřiky mne naplňují svěžestí.

Vltavské nábřeží se tenkrát blyštělo černými sametkami, z vojenských kasáren teskně troubili tesknou večerku, tvoje pohlaví bylo uzamčeno stahováním a sponkami ze zlatých stužek a sametových knoflíčků, pohlaví zamčené jak taftová blůza.

Jednou za prudkého deště jsme viděli na velkém kameni dva milující se hlemýždě, splývali spolu celým mokrým tělem, jako dva krajíce namazané máslem.

Kráčím teď hlubokou nocí bez světla

a řídím se pouze výsečí nebes bez hvězd, jdu neustále do klínu lesa, tím přesněji vím, že jdu vstříc tvým rozevřeným nohám a brzy se mi splní můj sen, že vstoupím do tvého lůna, jak žebřinák do barokních vrat. Ale zatáčka narovnalá cestu lesa a do uctivé vzdálenosti odsunula kořen a zřídlo, u kterého přemění tvoje nohy.

Tak přivázan na kružnici vodního mlýna brouzdám se do situací, ve kterých jsem ještě nebyl,

katedrála se drobí sochami do písmenek plakátů, avšak z jablka polepeného literami lze znovu sestavit bibli, empirový portál z posledního nádraží v zapadlé Haliči lze navrátit na řecký tympanon.

Z vojenských kasáren teskně troubili tesknou večerku, vodově zelené svítání, okno na řeku je otevřené, volný blůzkový živůtek bez těla se houpá na ramínku.

Kráčím vlhkým pískem a myslím na tvoji plet, myslím na tvoje záda,

myslím na vysokou a něžnou manžetu tvé šíje, myslím na tvoje selské boky stažené korzetem a zdobené dvěma strangulačními pruhy, vepředu vázanka spletená s chomáčků chloupků vzlínajících vzhůru, myslím na střípek sèvresského porcelánu.

Sestoupil jsem k lesnímu potůčku a znovu a znovu si chrstám vodu strouhy do tváře a tiše chutnám destilované šťávy vesnických krasavic dávno pohřbených na okolních hřbitovech, které cezeny vřesem, pískem a kapradím, spádem se zčistily do aromatických zrcadel nehluchých studánek

a bystrých struh,

smáčím obličej v té svěcené vodě a žehnám se znamením kříže, vertikálou tvého pohlaví, horizontálou tvých úst.

Kamelot Večerní Prahy volal: Nechybí někomu rodinný příslušník?

Partyzán Česko mi psal, že jsem studna, ve které se utopilo dítě. Z vojenských kasáren troubili teskně večerku,

i když jsem střízlivý, jeví známky opilosti.

Voda se zmladila

a oči se mi strojejí do žebřin.

Když umře hospodář, pláče i dobytek.

Fak už jen hořící, hořící, hořící smích.

Jsem k smrti unaven, ale šťasten.

Amen.

P O D O B E N K A

Bohumil Hrabal

Po hrázi a po opuče, jak božský Mílek, s rolničkou v ruce se prochází kulový filek.

Príspevky žijících autorů jsou uveřejňovány bez jejich souhlasu.

Redakční uzávěrka 25. září 1988